

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی فقهی حقوقی نشوز زوجین در قرآن و روایات با رویکردی
بر نظریات حضرت امام خمینی (س)

استاد راهنما:

حجه الاسلام دکتر عیسی ولایی

استاد مشاور:

آیت الله دکتر عباسعلی روحانی

پژوهشگر:

سیده رفعت ابراهیمی

ماه / سال تحصیلی: مهر، ۱۳۹۲.

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می باشد. چاپ پایان نامه و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی باشد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

اگرچه این نوشتار را بضاعتی در خور تقدیم نمی‌دانم
اما از آنجا که رسمی است نیکو
ماحصل آموخته‌هایم را تقدیم می‌کنم
با بوسه بر دستان آنان که مهر آسمانی‌شان آرام‌بخش آلام زمینی‌ام است:
به استوارترین تکیه گاهم، به سبزترین نگاه زندگیم،
پدر و مادرم

تشکر و سپاس

سپاس خدای را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت‌های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند. و سلام و درود بر محمد (ص) و خاندان پاک او، طاهران معصوم، هم آنان که وجودمان وامدار وجودشان است.

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی شائبه‌ی او، با زبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بنگاریم. اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تامین می‌کند و سلامت امانت‌هایی را که به دستش سپرده‌اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب " من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزّ و جلّ " :

از پدر و مادر عزیزم این دو معلم بزرگوارم که همواره بر کوتاهی و درشتی من، قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت‌هایم گذشته‌اند و در تمام عرصه‌های زندگی یار و یآوری بی‌چشم‌داشت برای من بوده‌اند؛ از استاد با کمالات و شایسته؛ جناب آقای دکتر عیسی ولایی که در کمال سعه‌ی صدر، با حسن خلق و فروتنی، زحمت راهنمایی این پایان‌نامه را بر عهده گرفتند.

از استاد صبور و با تقوا، حضرت آیت الله عباسعلی روحانی، که زحمت مشاوره‌ی این پایان‌نامه را پذیرفتند و بدون مساعدت ایشان، این پایان‌نامه به نتیجه‌ی مطلوب نمی‌رسید؛ و از استاد فرزانه و دلسوز؛ مدیریت محترم کرسی گروه، حضرت آیت الله بجنوردی که افتخار شاگردی ایشان پیوسته مایه‌ی مباهات و غرور و سرور است.

همچنین از اساتید بزرگوارم سرکار خانم دکتر ضرابی و سرکار خانم دکتر افضلی که بر بنده منت نهاده و زحمت داوری این پایان‌نامه را متقبل شدند؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم. باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

باسمه تعالی

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولیعصر (عج) و با درود و سلام به روان پاک حضرت امام خمینی (س) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم سیده رفعت ابراهیمی دانشجوی رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی تحت عنوان: «بررسی فقهی نشوز زوجین در قرآن و روایات با رویکردی بر نظریات حضرت امام خمینی (س)»

در تاریخ ۱۳۹۲/۷/۱۵ با حضور هیأت داوران در پژوهشکده امام خمینی (س) برگزار گردید و به موجب آیین نامه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد، ارزشیابی هیأت داوران به شرح زیر تعیین گردید:

قبول با درجه عالی
 امتیاز: ۱۹
 دفاع مجدد
 مردود

قبول مشروط با درجه: (با اصلاح) امتیاز: مرجع تأیید نهایی:

شرح اصلاحات مورد نیاز:

۱-

۲-

توضیح: بنا به مصوبه کمیسیون تخصصی آموزش و پژوهش پژوهشکده امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص میگردد:

رتبه علمی	امتیاز	توضیح
الف) قابل قبول از ۱۴ به بالا	۱۹-۲۰	۱- قبول با درجه عالی
۳- قبول با درجه خوب	۱۶-۱۷/۹۹	۲- قبول با درجه بسیار خوب
۴- قابل قبول	۱۴-۱۵/۹۹	ب) مردود
کمتر از ۱۴		

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	عضای هیأت داوران
		جناب آقای دکتر عیسی ولایی	۱- استاد راهنما:
		حضرت آیت الله عباسعلی روحانی	۲- استاد مشاور:
		سرکار خانم دکتر میترا ضرابی	۳- استاد ناظر:
		سرکار خانم دکتر فرحناز افشاری	۴- استاد ناظر:

امضاء مدیریت تحصیلات تکمیلی

امضاء نماینده تحصیلات تکمیلی

امضاء مدیر گروه

تهران: خیابان فردوسی شمالی، ابتدای خیابان شهید تقوی (کوشک) پلاک ۲۵، تلفن ۴-۶۶۷۴۴۰۹۰ و ۷-۶۶۷۴۳۰۴۳ نمابر: ۶۶۷۴۲۸۲۵

وب سایت اینترنتی: www.ri-khomeini.com پست الکترونیک: info@ri-khomeini.com صندوق پستی: ۱۳۷-۱۱۴۵۵ کد پستی: ۱۱۴۵۶۸۹۳۳۸

چکیده فارسی

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: فقه و مبانی حقوق اسلامی
عنوان پایان نامه: بررسی فقهی حقوقی نشوز زوجین در قرآن و روایات با رویکردی بر نظریات حضرت امام خمینی(س)
نام و نام خانوادگی دانشجو: سیده رفعت ابراهیمی
استاد راهنما: حجه الاسلام دکتر عیسی ولایی
استاد مشاور: حضرت آیت الله عباسعلی روحانی
تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۹۱/۴/۲۳
تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۲/۷/۵
خداوند در سوره‌ی نساء (آیات ۳۴ و ۱۲۸)، در رابطه با نشوز به سه موضوع محوری اشاره می‌کند: « نشوز زن»، « نشوز مرد » و « راهکار مقابله با نشوز ».
نشوز، در لغت به معنای مکان مرتفع و در اصطلاح فقها، تخلف زن یا مرد از تکالیف متقابلی است که در راستای تحکیم نظم در خانواده، بر آنان واجب شده است. در تحلیل ماهیت نشوز، نگارنده معتقد است که نشوز، حقیقت شرعیه دارد و بر خلاف قول مشهور با همان معنای لغوی و عرفی در قرآن به کار نرفته و آیات فوق، با رویکردی اخلاقی - تربیتی در صدد رفع تخاصم زوجین، در درون خانواده می‌باشند؛ بنابراین تحلیل فقهی حقوقی این آیات، ناصواب است. و نیز با توجه به کارکرد قرآنی این واژه، روایات رسیده در این زمینه، رد سبب نزول ارائه شده در ذیل آیات فوق، به بیان مفهومی جدید از نشوز، می‌پردازد که بر اساس آن برخلاف اصطلاح فقهی نشوز - که به مفهوم سرباز زدن هر یک از زوجین از انجام حقوق واجب دیگری می‌باشد - در معنای خیانت استعمال شده است. در تحلیل چگونگی « ضرب » در برخورد با نشوز زن، نگارنده با تکیه بر ظهور واژه و نقد گفتارهای ارائه شده در مورد استعمال این واژه در آیه، آن را زدنی ملایم توسط همسر، در راستای حفظ بنیان خانواده و در قالب رهنمودی اخلاقی و نه راهکاری جزایی تبیین می‌کند.
واژگان کلیدی: حق ، تمکین، قنوت، نشوز

Abstract

Imam Khomeini and Islamic revolution reserching institute

Program: Master of Arts(AM)
Subject: Jurisprudence and Principles of Islamic Law
Title of the sis: Ajurisprudential-legal analyzation nushuz coples in the Quran and Hadith with special reference to view point of imam Khomeini (ra)
Name and family Name of researcher: seyedeh rafat ebrahimi
Supervisor: Dr. eysa velai
Co-Supervisor: ayatollh abasali rohani
Date of Registration: 2012
Date of Submission: 2013
<p>Allah in Sura Nisa (verses 34 and 128), in relation to three key refers Nshvz "Nshvz woman", "Nshvz Man" and "ways to deal with Nshvz In other words, the Lord of the universe is one of the most fundamental issues of life and family that may undermine the consistency and destroy the country</p> <p>Nshvz, the term refers to the location of high and jurists, male or female breach of duties in order to strengthen mutual order in the family, it is obligatory on each one of them.</p> <p>Nshvz nature of the analysis, I believe that Nshvz, despite the fact that pledged Shryh known as lexical and common sense been used in the Quran And the above verses, the ethical approach - training in conflict resolution seeking couples, within families - are; The legal legal analysis of these verses, it is ungracious. And the function of the word Quran, Hadith reached the field, the rule provided in the following verses of the revelation of these words, a new concept of Nshvz, deals Based on the contrary Nshvz legal terms - that concept to refuse to do a couple of other essential rights - is used in the sense of betrayal.</p> <p>Analysis of the "beat" in dealing with Nshvz woman, I rely on word-of-speech tagging presents the use of the word sense, this judgment is confined to a particular time or culture, the term and the judge's decision and ... Review the And the spectacular light by the husband, in order to preserve the structure of the family in the form of moral guidance and not a criminal strategy explains</p> <p>OPERATIONAL DEFINITIONS: copyright, compliance, Qnvt, Nshvz</p>

المَلْخَص

مهد البحوث الامام الخميني (س) و ثوره الاسلاميه

المرحلة الدراسيه: الماجستير
الفرع الدراسى: الفقه ومبادئ الشريعة الإسلاميه
عنوان الرساله: دراسه فقهى و القانونى حول النشوز الزوجين فى الكتاب و السنه مع نهج النظرى الى التعليقات الامام الخميني (س)
اسم و شهره الطالبه: سيده رفعت ابراهيمي
الاستاذ المرشد: سماحه الدكتور عيسى ولايى
الاستاذ المرشد: سماحه آيت الله عباسعلى روحانى
تاريخ بدء الرّساله: ١٣٩١/٤/٢٣ ش
تاريخ ختمها: ١٣٩٢/٧/٥ ش
فى سوره النساء (الآيات ٣٤ و ١٢٨) الله يشير إلى ثلاثه موضوع الرئيسيه حول النشوز : «النشوز الزوجه»، «النشوز الزوج» و « طرق التعامل مع النشوز ». هو فى اللغه العربى يكون بمعنى الارتفاع و فى الصطلح الفقها، يكون بمعنى التخلف الزوج أو الزوجه من الوظائف المتقابل اللتى يجب عليهما فى مدى تحكيم النظم فى الأسره.
فى تحليل طبيعه النشوز، أعتقد أن النشوز له حقيقه الشرعيه و على خلاف قول المشهور لا يستعمل فى القرآن بمعنى اللغوى و العرفى و يكون هذه الآيات، مع نهج الاخلاقيه و التربويه فى صدد حل النزاعات الزوجين فى الاسره. و لهذا تحليل هذه الآيات باسلوب الفقهى و القانونى ليست بصحيح. و كذا مع الاهتمام إلى عمل القرآنى هذه الكلمه، و السنه الموجود فى هذا المجال، و رد السبب النزول المقدمه حول هذه الآيات، يدفع إلى بيان مفهوم جديد من النشوز على خلاف مصطلحه الفقهى و هو استعماله فى المعنى الخيانه. فى تحليل كيفيه الضرب فى تعامل نشوز الزوجه، يفسره المؤلف مع الثقه على ظهور المصطلح و انتقاد أقوال التّم إلقائها حول استخدام هذه الكلمه فى معنى الآخر من الضرب و... أنه الضرب الخفيفه ومذهله من قبل الزوجه، من أجل الحفاظ على بنيه الأسره فى شكل التوجيه المعنوى و ليس استراتيجيه الجنائيه.
اللغات الرئيسيه: الحق، التمكين، القنوت، نشوز

فهرست مطالب

فهرست اجمالی

مقدمه.....	۱
فصل اول (تعاریف و کلیات).....	۸
مبحث اول: واژه شناسی.....	۸
مبحث دوم: اهمیت و اهداف ازدواج.....	۱۸
گفتار اول: اهمیت و جایگاه ازدواج در اسلام.....	۱۸
گفتار دوم: اهداف ازدواج و تشکیل خانواده در اسلام.....	۱۹
مبحث سوم: راهکارهای تحکیم خانواده.....	۲۱
گفتار اول: راهکارهای اخلاقی تحکیم خانواده.....	۲۱
گفتار دوم: راهکارهای حقوقی تحکیم خانواده.....	۲۴
مبحث چهارم: حقوق و تکالیف زوجین.....	۳۱
گفتار اول: تکالیف زوج.....	۳۱
گفتار دوم: تکالیف زوجه.....	۵۰
گفتار سوم: حقوق و تکالیف مشترک زوجین (اخلاقی، فقهی، حقوقی).....	۶۴
فصل دوم: مبانی فقهی حقوقی نشوز زوجین.....	۷۰
مبحث اول: مبانی فقهی نشوز زن.....	۷۵
گفتار اول: نشوز زن از منظر کتاب.....	۷۵
گفتار دوم: نشوز زن از منظر فقها و مفسران.....	۷۹
گفتار سوم: تحلیل خوف با توجه به جایگاه خانواده در اسلام.....	۹۳
گفتار چهارم: نشانه‌ها و مراتب برخورد با نشوز زن.....	۹۷
گفتار پنجم: حل بحران نشوز زن در خانواده.....	۹۹
مبحث دوم: مبانی فقهی نشوز مرد.....	۱۳۴
گفتار اول: نشوز مرد از منظر کتاب.....	۱۳۴
گفتار دوم: گستره و قلمرو نشوز مرد.....	۱۳۶
گفتار سوم: تحلیل خوف با توجه به جایگاه خانواده در اسلام.....	۱۴۲
گفتار چهارم: حل بحران نشوز مرد در خانواده.....	۱۴۳
گفتار پنجم: اختلاف تعابیر در تبیین نشوز زن و مرد در متون فقهی.....	۱۵۶
گفتار ششم: توجیه تفاوت عقوبت زن ناشزه با مرد ناشز.....	۱۵۷

۱۶۰	مبحث سوم: مبانی حقوقی نشوز زوجین.....
۱۶۰	گفتار اول: جایگاه نشوز در حقوق.....
۱۶۱	گفتار دوم: جایگاه تنبیه بدنی زن در قانون مدنی.....
۱۶۳	نتیجه گیری.....

فهرست تفصیلی

۱	مقدمه.....
۳	بیان مسئله.....
۳	ضرورت و اهمیت پژوهش.....
۴	پرسش اصلی و فرعی.....
۵	پیش فرضهای پژوهش.....
۵	پیشینه پژوهش موضوع و جنبه‌های جدید این موضوع.....
۶	روش پژوهش.....
۶	روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۶	قلمرو پژوهش.....
۶	سازماندهی پژوهش.....

فصل اول (تعاریف و کلیات)

۸	مبحث اول: واژه‌شناسی.....
۸	۱- نکاح.....
۸	الف- تعریف لغوی.....
۹	ب- تعریف اصطلاحی.....
۹	۲- حق.....
۹	الف- تعریف لغوی.....
۹	ب- تعریف اصطلاحی.....
۱۰	۳- تکلیف.....
۱۰	الف- تعریف لغوی.....
۱۱	ب- تعریف اصطلاحی.....
۱۱	۴- مهر.....
۱۱	الف- تعریف لغوی.....

- ۱۱- ب- تعریف اصطلاحی.....
- ۱۲- ۵- نفقه.....
- ۱۲- الف- تعریف لغوی.....
- ۱۲- ب- تعریف اصطلاحی.....
- ۱۳- ۶- قسم.....
- ۱۳- الف- تعریف لغوی.....
- ۱۳- ب- تعریف اصطلاحی.....
- ۱۴- ۷- قاننات.....
- ۱۴- الف- تعریف لغوی.....
- ۱۴- ب- تعریف اصطلاحی.....
- ۱۵- ۸- تمکین.....
- ۱۵- الف- تعریف لغوی.....
- ۱۵- ب- تعریف اصطلاحی.....
- ۱۶- ۹- نشوز.....
- ۱۶- الف- تعریف لغوی.....
- ۱۶- ب- تعریف اصطلاحی.....
- ۱۸- مبحث دوم: اهمیت و اهداف ازدواج.....
- ۱۸- گفتار اول: اهمیت و جایگاه ازدواج در اسلام.....
- ۱۹- گفتار دوم: اهداف ازدواج و تشکیل خانواده در اسلام.....
- ۱۹- الف- تأمین مشروع نیاز جنسی.....
- ۱۹- ب- حفظ نوع بشر.....
- ۱۹- ج- پرورش نسل سالم و پاک.....
- ۲۰- د- حفظ و تشخیص نسب.....
- ۲۰- ه- رشد شخصیت و احساس مسئولیت اجتماعی.....
- ۲۰- و- ایجاد سکون و آرامش.....
- ۲۱- مبحث سوم: راهکارهای تحکیم خانواده.....
- ۲۱- گفتار اول: راهکارهای اخلاقی تحکیم خانواده.....
- ۲۲- الف- عفو و گذشت.....
- ۲۲- ب- معاشرت نیکو.....

- ج- مودت و رحمت..... ۲۲
- د- صلح و آشتی..... ۲۳
- ه- وفاداری..... ۲۳
- گفتار دوم: راهکارهای حقوقی تحکیم خانواده..... ۲۴
- الف- حقوق و تکالیف مالی..... ۲۵
- ۱- اصل استقلال مالی زوجین..... ۲۵
- ۲- عدم مسئولیت زوجه در تأمین هزینه‌های زندگی..... ۲۶
- ب- حقوق و تکالیف غیر مالی زوجین..... ۲۷
- ۱- رابطه حق و تکلیف..... ۲۷
- ۲- تناسب حق و تکلیف..... ۲۹
- مبحث چهارم: حقوق و تکالیف زوجین..... ۳۱
- گفتار اول: تکالیف زوج..... ۳۱
- الف- تکالیف مالی زوج..... ۳۱
- ۱) مهریه..... ۳۱
- الف- مهریه در قرآن..... ۳۱
- ب- مهریه در روایات..... ۳۲
- ج- مهریه از دیدگاه فقها و قانون مدنی..... ۳۲
- ۲) نفقه..... ۳۳
- الف- نفقه در قرآن..... ۳۳
- ب- نفقه در روایات..... ۳۴
- ج- نفقه از دیدگاه فقها..... ۳۴
- د- نفقه از دیدگاه حقوق دانان..... ۳۵
- ب- تکالیف غیر مالی زوج..... ۳۷
- ۱) ریاست خانواده..... ۳۷
- الف- دیدگاه مفسران و فقها درباره ریاست مرد..... ۳۷
- ب- گستره‌ی ریاست مرد..... ۴۰
- ج- آیا قوامیت مرد، قابل واگذاری است؟..... ۴۱
- ۲) قسم و احکام آن..... ۴۳
- الف- اقوال فقها درباره‌ی ثبوت حق قسم..... ۴۴

- ب- شروط و جوب قسم..... ۴۵
- ج- طبیعت حق قسم..... ۴۶
- د- قسم در قانون مدنی..... ۴۷
- ۳) مواضعه..... ۴۷
- الف- روابط جنسی زوجین در فقه..... ۴۸
- ب- روابط جنسی زوجین در قانون مدنی..... ۴۹
- گفتار دوم: تکالیف زوجه..... ۵۰
- ۱) اطاعت از شوهر..... ۵۰
- الف- تحلیل مفهوم اطاعت (قنوت) در قرآن..... ۵۰
- ب- محدوده‌ی اطاعت از شوهر..... ۵۱
- ۱- تمکین..... ۵۲
- الف- ادله‌ی تمکین..... ۵۳
- ۱- کتاب..... ۵۳
- ۲- سنت..... ۵۴
- ب- مصادیق تمکین در فقه..... ۵۵
- ج- تمکین در حقوق مدنی..... ۵۶
- ۱- تمکین خاص..... ۵۶
- ۲- تمکین عام..... ۵۷
- ۲- خروج زن از منزل..... ۵۷
- الف- حکم خروج زن از منزل در روایات..... ۵۷
- ب- نظر فقها درباره‌ی خروج زن بدون اذن شوهر..... ۵۸
- ج- موارد منع و جوب اذن..... ۶۰
- د- خروج از منزل از نظر حقوق مدنی..... ۶۰
- ۲) حافظ غیب بودن..... ۶۱
- الف- « حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ » به چه معنا است؟..... ۶۱
- ۱- حفاظت از اموال و منافع شوهر..... ۶۲
- ۲- حفظ عفت و وفاداری نسبت به شوهر..... ۶۳
- گفتار سوم: حقوق و تکالیف مشترک زوجین (اخلاقی، فقهی، حقوقی)..... ۶۴
- ۱) حسن معاشرت..... ۶۴

- الف- حسن معاشرت از منظر قانون مدنی..... ۶۴
- ب- مصادیق حسن معاشرت با توجه به روایات..... ۶۵
- ۱- خوش خلقی و گشاده رویی..... ۶۵
- ۲- احترام به همسر و تکریم شخصیت او..... ۶۶
- ۳- زینت و آراستگی..... ۶۶
- ۲) معاشرت در تشدید مبانی خانواده و تربیت فرزند..... ۶۷
- ۳) سکونت مشترک..... ۶۷
- فصل دوم: (مبانی فقهی حقوقی نشوز زوجین)
- مقدمه..... ۷۰
- الف- نشوز در قرآن..... ۷۰
- ب- تعریف نشوز..... ۷۱
- ج- ماهیت نشوز چیست؟..... ۷۱
- د- دامنه‌ی اطلاق نشوز، نزد فقها..... ۷۲
- مبحث اول: مبانی فقهی نشوز زن..... ۷۵
- گفتار اول: نشوز زن از منظر کتاب..... ۷۵
- بررسی اعتبار شأن نزول آیه..... ۷۶
- گفتار دوم: نشوز زن از منظر فقها و مفسران..... ۷۹
- الف- گستره و قلمرو نشوز زن..... ۸۰
- ۱- گستره و قلمرو نشوز زن نزد فقهای عامه..... ۸۰
- ۲- گستره و قلمرو نشوز زن نزد فقهای تشیع..... ۸۳
- ب- انگیزه‌های نشوز زن..... ۹۳
- گفتار سوم: تحلیل خوف با توجه به جایگاه خانواده در اسلام..... ۹۳
- گفتار چهارم: نشانه‌ها و مراتب برخورد با نشوز زن..... ۹۷
- گفتار پنجم: حل بحران نشوز زن در خانواده..... ۹۹
- راه‌های سه‌گانه‌ی رویارویی با نشوز زن..... ۱۰۰
- ۱- موعظه..... ۱۰۰
- ۲- هجر در بستر..... ۱۰۲
- حکمت هجر در مضجع چیست؟..... ۱۰۵
- ۳- ضرب زن ناشزه..... ۱۰۶

- الف- استعمال واژه‌ی ضرب؛ حقیقت یا مجاز..... ۱۰۶.....
- ۱- نقد و بررسی دیدگاه این گروه..... ۱۰۸.....
- ۲- مستندات روایی این گروه و نقد آن..... ۱۱۰.....
- ب- دامنه‌ی اطلاق ضرب (کی و کجا)..... ۱۱۲.....
- نقد گفتار قائلان به محدودیت زمانی و مکانی در اجرای « ضرب »..... ۱۱۵.....
- پ- گستره‌ی اعمال ضرب (از حیث شدت و ضعف)..... ۱۱۶.....
- دلایل تقیید ضرب به غیر مبرح بودن..... ۱۱۷.....
- ت- حکم ضرب، از وجوب تا حرمت..... ۱۱۸.....
- ث- لزوم رعایت ترتیب یا عدم ترتیب در اعمال مراحل سه گانه..... ۱۱۹.....
- ج- مجری حکم ضرب (حاکم شرع یا شوهر)..... ۱۲۲.....
- چ- انگیزه‌ی اعمال ضرب..... ۱۲۴.....
- ح) تنبیه بدنی، فقط در مورد نشوز است یا در موارد دیگر هم قابل اجراست؟..... ۱۲۷.....
- خ) وظیفه‌ی مرد بعد از متنبه شدن زن..... ۱۲۸.....
- و) آیا زدن با کرامت زن منافات دارد؟..... ۱۲۹.....
- مبحث دوم: مبانی فقهی نشوز مرد..... ۱۳۴.....
- گفتار اول: نشوز مرد از منظر کتاب..... ۱۳۴.....
- بررسی اعتبار شأن نزول آیه..... ۱۳۵.....
- گفتار دوم: گستره و قلمرو نشوز مرد..... ۱۳۶.....
- الف- گستره و قلمرو نشوز مرد در تفاسیر..... ۱۳۶.....
- ب- گستره و قلمرو نشوز مرد در آراء فقها..... ۱۳۷.....
- گفتار سوم: تحلیل خوف با توجه به جایگاه خانواده در اسلام..... ۱۴۲.....
- گفتار چهارم: حل بحران نشوز مرد در خانواده..... ۱۴۳.....
- ۱- موعظه و نصیحت..... ۱۴۳.....
- ۲- رجوع به حاکم..... ۱۴۵.....
- ۳- صلح..... ۱۴۶.....
- الف- موضوع صلح چیست؟..... ۱۴۹.....
- ب- پیام‌ها و نکته‌های آیه..... ۱۵۲.....
- ۱- گذشت و مصالحه بهتر از جدایی و طلاق..... ۱۵۲.....
- ۲- مقابله با موانع صلح..... ۱۵۵.....

- ۳- رعایت تقوا و احسان..... ۱۵۵
- گفتار پنجم: اختلاف تعابیر در تبیین نشوز زن و مرد در متون فقهی..... ۱۵۶
- گفتار ششم: توجیه تفاوت عقوبت زن ناشزه با مرد ناشز..... ۱۵۷
- مبحث سوم: مبانی حقوقی نشوز زوجین..... ۱۶۰
- گفتار اول: جایگاه نشوز در حقوق..... ۱۶۰
- گفتار دوم: جایگاه تنبیه بدنی زن در قانون مدنی..... ۱۶۱
- نتیجه گیری..... ۱۶۳

خانواده مهم‌ترین سازمان تربیتی جامعه است. موقعیت زوجین در خانواده نقش اصلی را دارد لذا هرچه رابطه‌ی زوجین از استحکام بیشتری برخوردار باشد در برابر مشکلات زندگی، بهتر و راحت‌تر می‌توانند مقاومت کرده و بر آنها فائق آیند.

از آنجایی که اسلام به تشکیل خانواده سفارش کرده و آن را سبب سکون و آرامش افراد دانسته، برای رسیدن به این سکون و آرامش، راه‌حلهایی را برای زوجین، بیان کرده که این راه‌ها در متون فقهی و حقوقی، در قالب وظایف و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر بیان شده است. اما عوامل متعددی از قبیل بخل، کسالت، خودخواهی، عدم مسئولیت‌پذیری و ... موجب می‌شود که زوجین به آسانی نتوانند، حقوق یکدیگر را تامین کنند. قرآن کریم، هنگام بروز اختلاف بین زوجین با سفارش به پایبندی به اصول اخلاقی و تربیتی مثل گذشت، وفاداری، معروف، صلح، مودت و رحمت، ابتدا به مدارا و سازگاری بین طرفین توصیه می‌کند که مجری آن خود زوجین هستند.

اسلام اصرار دارد که خانواده از هم نپاشد و بدین دلیل سفارش کرده است هر یک از زوجین در قبال بداخلاقی و لغزش‌ها و خطاهای همسر، ارفاق و گذشت داشته باشد چرا که بسیاری از مسائل و امور با صبر و تحمل، حل می‌شوند و خانواده از خطر متلاشی شدن در امان می‌ماند. نگرش اسلام به مسئله‌ی اختلال در نظم خانواده، نگاهی چاره‌جویانه و اصلاحی است نه نگاه جراحی و حذف.

یکی از مسائلی که در این راستا به شدت مورد بحث و بررسی قرار گرفته، آیات ۳۴ و ۱۲۸ سوره- ی نساء می‌باشد که در آن طرحی برای چاره‌ی نشوز هر یک از زوجین، اندیشیده شده است. نشوز یکی از مسائل مهم فقهی و حقوقی است که مربوط به روابط زوجین با یکدیگر می‌باشد. در متون فقهی و حقوقی به زن و مردی که از وظایف واجبه‌ی خود در برابر دیگری تمرد کند ناشزه و ناشز، گفته می‌شود؛ لذا در اصطلاح شریعت، تخلف هر یک از زوجین نسبت به وظیفه‌ی محوله که از سوی شارع، تعیین گردیده، موجب نشوز و عصیان و نافرمانی است. با توجه به محتوای بحث‌برانگیز آیه‌ی ۳۴ سوره‌ی نساء، که صحبت از قوامیت مرد و نشوز زن و چگونگی درمان آن در سه مرحله‌ی موعظه، دوری در بستر و ضرب می‌کند؛ نوشتارهای زیادی به رشته‌ی تحریر در آمده است. فقها و مفسران، آیه را در راستای حوزه‌ی اختیارات شوهر، مورد بررسی قرار داده‌اند و حقوق‌دانان، خطاب آیه را متوجه حاکم شرع، دانسته‌اند و برخی روشنفکران معاصر، با توجه به رواج جریان‌های فمینیستی

و دفاع از حقوق زن، برآند تا استعمال ضرب را در آیه، مجازی بدانند و آن را به کناره‌گیری و قهر تفسیر کنند و جملگی، مراحل سه‌گانه را در راستای تنبیه زن می‌دانند؛ این امر سبب شده تا برخی زوایای آیه، مجهول بماند و پرسش‌هایی را ایجاد کند.

نکته‌ی دیگری که در تمامی این تحلیل‌ها دیده می‌شود، تکیه بر گفتار اهل لغت و روایات رسیده در مورد سبب نزول ذکر شده در ذیل آیه می‌باشد که با تردید از ناحیه‌ی برخی از معاصرین روبه‌رو شده است؛ زیرا از دیدگاه ایشان، تفسیر نشوز به طغیان و نافرمانی با کارکرد قرآنی این واژه در روایات رسیده درباره‌ی نشوز زن و مرد، تناقض دارد. سبب نزول بیان شده با محتوای « حکم پیامبر اکرم (ص) به قصاص در مورد مردی که همسرش را زده بود و نزول این آیه در رد حکم نبی اکرم (ص) » با اشکالات محتوایی بسیاری از قبیل مغایرت با عصمت پیامبر اکرم (ص)، عدم ورود در کتب معتبر روایی، اختلاف در نقل و ... روبه‌رو است.

همچنین، این طرح قرآنی، در عصر حاضر به شدت از سوی برخی مورد انتقاد قرار گرفته و زمینه‌های طرح شبهات فراوان به دین اسلام شده است. حال آنکه با مطالعه‌ی این آیات، متوجه می‌شویم که در مسئله‌ی نشوز، آنچه بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد این است که اسلام نه مردمدار است نه زن‌مدار. محور قوانین، حق‌مداری بر پایه‌ی کرامت انسانی و مصلحت خانواده و سلامت جامعه است، لذا در چنین نظامی زن و مرد نسبت به خانواده و جامعه‌ی خود مسئولند.

لذا بر آن شدیم تا با تحقیقی همه‌جانبه پیرامون ماهیت نشوز و بررسی راهکارهای ارائه شده توسط قرآن، به بخشی از سؤالات و شبهات، جوابی درخور، بدهیم. چنانچه از عنوان تحقیق « بررسی فقهی حقوقی نشوز زوجین در قرآن و روایات با رویکردی بر نظریات حضرت امام خمینی (س) » برمی‌آید، آنچه مورد بررسی واقع شده است حقوق و وظایف زوجین و تمرد و سرپیچی آنان از وظایف خود و راه‌حل مقابله با نشوز هر یک از زوجین می‌باشد.

البته در فصل اول کلیاتی در مورد موضوع، سوالات موضوع و ... آمده. سپس واژه‌شناسی شده است که مهم‌ترین این واژه‌ها عبارتند از: حق، تکلیف، تمکین، نشوز. در بخش دیگر این فصل، ابتدا وظایف و تکالیف مالی و غیر مالی زوج، بررسی شده و سپس وظایف و تکالیف زوجه و نیز تکالیف مشترک زوجین، مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم که از نظر محتوایی شامل مباحث اصلی پایان‌نامه است، حجم کیفی و کمی مطالب هم بیشتر بوده و در این فصل پس از ذکر مقدمه‌ای کوتاه، ابتدا مبانی فقهی نشوز زن و سپس مبانی فقهی نشوز مرد و مبانی حقوقی نشوز زوجین مورد بررسی قرار گرفته است.

بیان مسئله:

با ایجاد عقد نکاح صحیح، حقوق و وظایفی بین زن و شوهر ایجاد می‌شود که رعایت آن در ثبات و استحکام نظام خانواده تاثیر بسزایی دارد. قرآن کریم به عنوان برترین نسخه‌ی زندگی و عالی‌ترین راهنمای حیات بشری، بهترین هدایت‌گر در این مسیر است؛ چرا که تاکیدات اخلاقی و راهکارهای فقهی و حقوقی قرآن و روایات گرانقدر معصومین (ع) برای تشکیل، تنظیم، تحکیم و تعالی خانواده؛ بیش از جوانب دیگر حیات بشری است و بخش عظیمی از آیات قرآن و روایات به حقوق و وظایف همسران اختصاص یافته است.

این دستورات در متون فقهی و حقوقی در قالب وظایف و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر بیان شده است. چنانچه هر یک از زوجین به وظایف خود آشنا و در طول زندگی زناشویی به آنها پایبند باشند؛ می‌توانند زندگی خود را از وجود خطرات و مشکلات تهدید کننده حفظ کنند. اما اگر هر یک از آنها از وظایف خود سرپیچی کنند، سبب بروز مشکلات در زندگی آنها خواهد شد.

در قرآن و روایات و به تبع آن دو درمتون فقهی، راجع به تقسیم وظایف زوجین تفاوت‌هایی دیده می‌شود. بنابراین یکی از مسائلی که به عنوان تبعیض بین زن و مرد ادعا می‌شود، روابط حقوقی نشأت گرفته از قرآن و شرع مقدس میان زن و شوهر است؛ که از جمله موارد مورد ادعا تفاوت در مسئله‌ی نشوز می‌باشد. مراد از نشوز، سرپیچی و عدم اطاعت در امور زناشویی است.

مسئله‌ی نشوز از جمله مواردی است که بر نظام خانواده و تعامل مثبت زوجین آثار نامطلوبی دارد. لذا به دلیل اهمیت موضوع و نقش آن در استحکام بنیان خانواده، قرآن کریم در آیات ۳۴ و ۱۲۸ سوره- ی مبارکه‌ی نساء به آن پرداخته و راهکارهایی را نیز برای مقابله با آن مطرح کرده است.

ضرورت و اهمیت پژوهش:

قرآن معجزه‌ی همیشه زنده‌ی خداوند به عنوان قانون اساسی برای هدایت بشری شناخته می‌شود. از این‌رو دشمنان اسلام همیشه در پی تخریب وجهه‌ی قرآن کریم هستند و از ابراز هراشکال، با هر مبنایی دریغ نمی‌کنند.

در عصر حاضر نیز برخی منتقدان و غرض‌ورزان مخالف دین با طرح مسئله‌ی خشونت علیه زن از سوی اسلام، و بزرگ‌نمایی آن، سعی کرده‌اند به حقانیت اسلام خدشه وارد کنند. از جمله آیاتی که در این راستا به شدت مورد بحث و بررسی و ابراز نظر قرار گرفته، آیه‌ی ۳۴ سوره‌ی نساء است. این آیه از مهمترین آیات مربوط به مسأله‌ی زن و حقوق او است که در آن طرحی برای چاره‌ی نشوز زن از وظایف همسری پیشنهاد شده است. در مورد راهکارهای پیشنهادی قرآن برای جلوگیری از نشوز زن، شبهاتی مطرح شده که از جمله‌ی آنها ناسازگاری برخی از این راهکارها با کرامت انسانی زن، مردسالارانه بودن احکام اسلام، ناعادلانه بودن حکم قرآن و بازتاب فرهنگ زمانه بودن آن است. همچنین جریان وضع و جعل روایات دروغین در نکوهش و کاستی زن و نیز راه‌یابی برداشته‌های نادرست، از این آیه و آیاتی مانند آن به منابع دینی، موجبات قوت گرفتن این شبهات را فراهم آورده است.

در عصر حاضر نیز، عده‌ای با طرح چنین شبهاتی آن را، خلاف حقوق بشر و در تضاد با آزادی زنان دانسته‌اند؛ گروهی نیز سعی کرده‌اند با بزرگ‌نمایی این طرح، از آن ادعای نام‌های علیه اسلام بسازند و جمعی تلاش کرده‌اند تا با تکیه بر این فهم نادرست از آیه، روش‌های ناعادلانه و نادرست در مورد زن را جایز بشمارند.

بدین جهت بررسی دقیق مفاهیم این آیه، تاثیر بسزایی در بازنمایی نگاه قرآن به زن خواهد داشت و تبیین‌گر حمایت جدی اسلام از حقوق زن و برابری او با مرد است.

پرسش اصلی:

نشوز چیست و راهکارهای عدم تحقق آن در آیات و روایات چیست؟

پرسش‌های فرعی:

۱- بازتاب راهکارهای حل نشوز زوجین در آراء و نظریات حضرت امام خمینی (س) چگونه است؟

۲- ضرب در آیه به چه معنا است؟ محدوده‌ی آن چقدر است و آیه‌ی شریفه از این دستور چه هدفی را دنبال می‌کند؟

۳- چگونه قرآن کریم به مرد اجازه‌ی زدن را داده است؟ آیا تنبیه بدنی زن توسط شوهر با کرامت انسانی او منافات ندارد؟